

Основні причини виникнення педагогічних конфліктів у школі

«Конфлікт у школі» — це здебільшого конфлікт у системі «вчитель–учень». Для обох сторін ця проблема іноді стає настільки звичною, що навіть набуває ознак невідворотності. Та все ж не варто себе обманювати: частоту й інтенсивність педагогічних конфліктів найбільше визначає психолого-педагогічна культура педагога

Визначимо основні причини конфліктів між учителем та учнями з обох позицій, щоб мати змогу визначати ефективну стратегію взаємодії.

Причина конфлікту — учитель

Найчастіше педагогічні конфлікти у системах «учитель–учень», «учитель–учні» виникають через:

- нездатність учителя прогнозувати поведінку учнів на уроці
-

Несподіваними «вибриками» учні часто порушують запланований перебіг уроку, що дратує учителя, тож він прагне будь-як негайно подолати конфлікт. Однак обмеженість інформації про причини того, що трапилося, ускладнює вибір оптимальної поведінки, засобів впливу на клас.

- прагнення вчителя зберегти свій соціальний статус, навіть принижуючи статус учнів
-

Учитель вживає вирази низького стилю («розвісив вуха», «роззявив рота», «вештаєшся», «Що ти верзеш?»), порушуючи принципи взаємодії, що й доводить ситуацію до конфліктної. Чимало конфліктів спричиняє низький рівень педагогічного спілкування вчителів, які не можуть вчасно зупинитися, уникнути різких слів, негативних узагальнень та перебільшень («Від тебе ніколи не почуєш нічого розумного», «Ти завжди брешеш», «Ти навіть конкурс на двірника не пройдеш» тощо), погрозливих попереджень («Дивіться ж мені, щоб зробили...»), «Спробуйте мені тільки не...»). Це ображає учнів, не виправдовує довіру до здатності вчителя бути справедливим.

- оцінювання учителем особистості учня, а не його окремого вчинку («роззява», «дурень», «нахаба»)
-

Часто ситуація на уроці переростає у конфліктну з учнями, які демонструють низький рівень успішності. Тому в інтересах вчителя виявляти до них особливу увагу, своєчасно надавати допомогу.

- суб'єктивізм учителя у сприйманні вчинків учнів, недостатня поінформованість про їх мотиви
- намагання суворо покарати учнів, переконання, що надмірна строгість ніколи не завадить
- невміння спрогнозувати наслідки необ'єктивного оцінювання вчинків учнів

Трапляється, що вчитель карає за недисциплінованість на уроці поганими оцінками. Але це не лише консервує особистий конфлікт, а й знижує зацікавленість учнів навчальним предметом.

• нездатність до самоконтролю (роздратованість, брутальність, знервованість, нетактовність, грубість, мстивість, самовдоволеність, безпорадність тощо). Виокремлюють також **негативні стереотипи поведінки** вчителя, що породжують незадоволення учнів, стимулюють розвиток конфліктів, як-от:

- емоційні спалахи
- дратівливість через дрібниці
- безпідставні звинувачення, зауваження
- використання методів дисциплінування, неадекватних вікові учнів
- відкритий розподіл учнів за симпатіями
- залякування, погрози
- надмірне «виявлення» недоліків учнів
- привселюдні образи
- втручання у світ особистісних взаємин учнів
- негативні висловлювання про інших учителів при учнях.

помилка вчителя під час розв'язання конфліктів травмує учнів, вселяє недовіру до нього, порушує систему взаємин між учителем і учнями. Учитель натомість набуває глибокого стресового стану, незадоволення своєю працею, нездорового усвідомлення залежності професійного самопочуття від поведінки учнів.

Реакція на небажану поведінку учня залежить також від так званої **філософії дисципліни**, яку свідомо чи несвідомо «сповідує» вчитель. Можна виокремити три різні підходи, які використовують задля підтримання дисципліни у школі.

«Без рук»

Педагог, який схиляється до такого підходу, вважає, що учні самостійно поступово навчаться керувати своєю поведінкою, контролювати себе й приймати правильні рішення.

Такий учитель, у ліпшому випадку, роз'яснює, що сталося, коли уже все сталося. За такої «філософії» формування дисциплінованої поведінки полягає у прищепленні навичок спілкування, емпатійного слухання, відображення почуттів, керування собою тощо.

«Тверда рука»

За підходу «Тверда рука» педагог вірить, що зовнішній контроль є пріоритетним у виховному процесі. Такий учитель дуже схожий на начальника: вимагає, командує, спрямовує, — його програма дисципліни припускає оволодіння навичками маніпулювання учнями заради їхнього ж блага.

Основні методи впливу — погрози й шантаж («Якщо ти не замовкнеш, я...»), покарання тощо.

«Візьмемося за руки»

Педагог, який дотримується підходу «Візьмемося за руки», вважає, що конкретні вчинки учнів — це результат дії двох сил: внутрішніх спонукань і зовнішніх обставин.

Такий учитель бере на себе складну роль ненав'язливого лідера, який щоразу мотивує учнів до необхідності усвідомленого вибору. Він також залучає учнів до процесу встановлення правил поведінки.

Програма дисципліни побудована на позитивних взаєминах з учнями і підвищенні їхньої самоповаги за допомогою стратегії підтримки, тобто на гуманістичних засадах. У межах цього підходу важливе значення має якість взаємодії «вчитель–учень», що ґрунтується на комунікативно-компетентній поведінці вчителя, яка підвищує (або не знижує) можливості для наступних комунікацій з учнями.

Учитель має керувати не окремим учнем, а групою (класом). Тож варто брати до уваги норми й цінності, які поділяє та чи та група (клас). Не знаючи їх, учитель не зможе правильно визначити стратегію керування окремим учнем і класом у цілому.

Причина конфлікту — учень

Базова потреба учня відчувати свою причетність до життя класу означає відчувати свою значимість у колективі. Бажання зайняти своє місце в спільноті — це насамперед прагнення учня:

- доводити свою компетентність у навчальній діяльності — *інтелектуальне ствердження*
  - будувати й підтримувати прийнятні взаємини з учителем та однокласниками — *комунікативне ствердження*
  - робити свій внесок у життя класу чи школи — *особистісне самоствердження*.
- Якщо учень не може чи йому не дають змоги досягти чогось із зазначеного — він може вдаватися до неприйнятної поведінки.

Порушуючи дисципліну, той чи той **учень має чітку мотивацію**, наприклад:

- привернути увагу
- здобути владу
- помститися
- уникнути невдач.

Привертання уваги

Учень використовує неприйнятну поведінку як спосіб завоювати особливу увагу вчителя. Він постійно хоче бути в центрі уваги, заважаючи вчителю проводити урок, а іншим — розуміти вчителя. Це може виражатися у нестриманій поведінці, запитаннях не по темі, іграх на уроці, репліках уголос, проханнях пояснити ще раз «для мене», роботі в повільному темпі тощо.

Боротьба за владу

Учень поводить неприйнятно тому, що для нього важливо бути лідером. Він намагається встановити свою владу над учителем і класом. Часто своєю поведінкою він демонструє переконання: «ти мені нічого не зробиш» — і руйнує установлений порядок.

Боротьба за владу може проявлятися у формах хамства, «синдрому адвоката» (захищати однокласника чи відповідати з сарказмом, але ввічливо) тощо.

Помста

Для деяких учнів головною метою присутності в класі стає помста за реальну чи вигадану образу. Такий учень може мститися комусь із вчителів, однокласників або й усьому світу.

Свою помсту він проявляє у злостивості, спробах щось поламати, зіпсувати тощо. Такому учневі загалом подобається драгувати вчителя саме своєю негідністю.

Уникнення невдачі

Боячись повторити поразку чи невдачу, учень воліє зовсім нічого не робити. Йому здається, ніби він не відповідає очікуванням учителя чи ж власним надмірно завищеним вимогам.

Такий учень просить угуло, щоб йому дали спокій, і прагне ізоляції, бути неприступним. Він прогулює уроки, вигадує собі хвороби. Його ще й годі проїняти педагогічними хитрощами.

Але якими б не були мотиви й цілі неприйнятної поведінки, учителі мають взаємодіяти з учнями, правильно будувати спілкування з ними, шукати конструктивні шляхи.

Учителі встановлюють до учнів певні вимоги й бажають відповідної поведінки. Але є й інший бік — певні очікування учнів від учителів. Отже, маємо таку собі вулицю з зустрічним рухом, де замість автомобілів — інтереси, а порушення правил загрожує педагогічним конфліктом

[Компетентність педагогічного спілкування. Особистий гуманний план дій учителя](#)

Щоб грамотно й конструктивно будувати взаємодію з порушниками дисципліни, вчитель має:

- розпізнати справжню причину порушення дисципліни
- вибрати оптимальний спосіб втрутитися в ситуацію — і негайно припинити витівку
- розробити стратегію поведінки, що сприяла б поступовому зниженню кількості подібних витівок.

Компетентність педагогічного спілкування

Критерієм компетентності педагогічного спілкування є **збереження внутрішньої волі** партнера у спілкуванні.

Що це означає?

Учитель, взаємодіючи з учнем — коли говорить із ним чи просто якимось на нього реагує, — може наполягати на своєму, вимагати, догоджати, виправдовуватися, розмовляти тихо чи голосно, спокійно або схвильовано тощо. Проте не це визначає якість спілкування. Правильним вважають таке спілкування, в результаті якого учень не втрачає внутрішню волю.

Вільна особистість — це відповідальна особистість. Скільки в людині відповідальності — стільки й волі. Деякі способи спілкування просто знищують «волю-відповідальність» учня.

Учитель (роздратовано): — Вийди геть із класу!

Учень: — Чому я?

Учитель: — Тому, що я так сказав!

У цій схемі спілкування від учня не потребують відповідального ставлення до своїх учинків — потрібна лише слухняність.

Воля-відповідальність — це щось протилежне слухняності. Воля складається з необхідності самостійно:

- робити вибір
- нести відповідальність за наслідки свого вибору.

Наполягаючи на своєму, учитель не дає учневі можливості зробити вибір. Учень, підкорюючись, виходить із такого спілкування **менш вільним і більш безвідповідальним**.

Менш вільним стає і сам учитель: не випадково авторитарні вчителі витрачають багато часу й сил для виправдовування своїх позицій.

Особистий гуманний план дій учителя

Партнерські взаємини з учнями рятують педагога від необхідності виправдовуватися згодом. Адже такі взаємини з самого початку вибудовують на двох правилах:

- учень завжди обирає манеру поведінки, а вчитель допомагає зробити цей вибір усвідомлено

- свобода вибору — готовність учня відповідати за наслідки свого вибору.

Саме такі правила педагог має реалізовувати в особистому гуманному плані дій, щоб встановлювати позитивні взаємини з учнями. Складаючи свій план, учитель фактично окреслює орієнтири взаємодії з конкретним учнем, який має проблеми з дисципліною.

Розробляючи план, педагог **розв'язує послідовно такі завдання:**

- спостереження й об'єктивний опис поведінки учнів
- виявлення прихованої мети порушень дисципліни
- вибір техніки педагогічного втручання для екстреного припинення «витівок»

на уроках

- розроблення стратегії і тактики підтримки учня, підвищення його самоповаги.

Звичайно, ефективно реалізувати цей план дій для забезпечення дисципліни на заняттях може вчитель-гуманіст, для якого кожен учень — це вища цінність.

Педагог визнає право учня на свободу, щастя, розвиток і творчий прояв фізичних, інтелектуальних та духовних сил. Такий учитель поважає учнів, володіє високим рівнем психолого-педагогічної культури, любить свою справу, закоханий у свій предмет тощо.

Педагогіка оптимізму й успіху

Аби на практиці реалізувати план дій задля співробітництва, а не «війни» з учнями, вчитель може використовувати педагогіку оптимізму й успіху. Зокрема, до педагогічного арсеналу застосовні такі стратегії:

Мінімізація уваги	Несподіванка	Відволікання уваги	Акцентування на хорошій поведінці
ігнорувати демонстративну поведінку учнів	вимкнути світло	ставити прямі запитання	дякувати учням
встановлювати зоровий контакт	розмовляти тихим голосом	видавати прямі розпорядження	писати імена зразкових учнів на дошці
ставати поруч	змінювати голос тимчасово	змінювати вид діяльності	пересаджувати учнів
звертатися до учнів по імені під час пояснення матеріалу	припинити урок		
використовувати «секретні знаки»			
робити письмові зауваження			
використовувати «я-висловлювання»			

Методи підтримки

Скільки поваги, прийняття, теплоти потрібно давати учневі, щоб не «зіпсувати» його? Чи можливо розпестити учнів увагою?

Ні увагою, ні прийняттям, ні підтримкою, ні визнанням, ані теплими почуттями розпестити неможливо.

Але є інші способи зробити це:

- коли вчитель бачить порушення дисципліни, але не реагує
- коли вчитель робить для учня занадто багато того, що той сам міг би зробити для себе.

З-поміж деяких педагогів усталена теза, ніби учні не чують позитивних зауважень на свою адресу, бо настільки упереджені, що гарні слова просто пропускають повз вуха. Це хибна думка. Учителям варто уважніше стежити за виразом обличчя, очима й мовою тіла, щоб переконатися в тому, що їхні слова таки справляють враження.

Щоб допомогти учням установити ефективні взаємини з учителями, можна скористатися методами підтримки:

Методи підтримки	Що говорить учитель	Що чує учень
Прийняття	Ти молодець	Я хороший
Увага	Я бачу тебе	Я щось значу
Повага	Дякую тобі за...	Мої зусилля помічено

Схвалення	Я знаю про тебе дещо позитивне	Я спроможний...
Теплі почуття	Ти мені подобаєшся	Хтось піклується про мене

Усі види підтримки корисні, якщо її здійснювати грамотно. Так, **посилення всіх видів підтримки** — найліпша педагогічна реакція на поведінку учня в критичній ситуації. Щоб там не було — хвороба, суперечка з другом, невдача у навчанні — вчителі негайно мають підтримати учня.

Як не парадоксально, але саме ті учні, які найбільше потребують підтримки, не можуть її отримати від педагога, тому що завдають йому неприємностей.

Працювати з такими учнями непросто, але зусилля зазвичай винагороджуються.

Матеріали редакції сайту Педрада

Джерело: <https://oplatforma.com.ua/article/218-qqq-16-m10-03-10-2016-osnovn-prichini-viniknennya-pedagogchnih-konflktv-u-shkol>